

ZÁKON NA OCHRANU REPUBLIKY A SVOBODA TISKU V ČSR

Ladislav Soukup

Po vítězství v boji o moc dosaženém na počátku 20. let začala vládnoucí buržoazie otevřeněji a novými prostředky posilovat své mocenské postavení a výrazně potlačovat občanská práva. Velmi hlubokým zásahem do dosavadní demokratické úpravy práv a svobod občanů se stal pověstný zákon na ochranu republiky z r. 1923.¹⁾ Tato trestněprávní norma podstatným způsobem okleštila i svobodu projevu a tiskovou svobodu.²⁾ Zakotvila řadu deliktů, které mohly být mj. spáchány obsahem tiskopisu. Některé další trestné činy v ní upravené měly charakter výhradně tiskových deliktů.

Vydání zákona na ochranu republiky lze právem považovat za počátek nové etapy vývoje tiskového práva buržoazního Československa, etapy zostřeného útisku protivládních, protiimperialistických postojů proletariátu v tisku. Pružně formulovaná ustanovení zákona vytvořila legální podmínky pro potlačování revolučního tisku a trestní stíhání odpovědných osob. Podle zákona na ochranu republiky byl vládou pronásledován veškerý opoziční tisk, v největší míře pak pro buržoazii nejnebezpečnější periodický tisk komunistický. Způsobem uplatňování soudními a správními orgány v praxi se stal typickým „persekučním zákonem na zabezpečení buržoazního pořádku v Československu“.³⁾

Příprava a přijetí zákona na ochranu republiky probíhaly za štvavé, nenávistné kampaně buržoazních politických stran proti komunistům.⁴⁾ Práce na návrhu byly urychleny po atentátu na A. Rašina, který se stal záminkou k osočování komunistické strany, přes obecně známý odmítavý postoj komunistu

¹⁾ Zákon č. 50/1923 Sb. ze dne 19. 3. 1923.

²⁾ Její protilidový a protikomunistický charakter vystihuje Houser, J., „K dějinám teroristického zákona na ochranu republiky“, Právnik, roč. 92, 1953, str. 499–512; Kučera, B., „Občanská práva a zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb.“, Sborník prací učitelů právnické fakulty v Brně, I, 1972, str. 7–25; Vaněček, V., Dějiny státu a práva v Československu do r. 1945, III. vydání, Praha 1975, str. 439 a n.

³⁾ Houser, J., cit. d., str. 503.

⁴⁾ O počátcích protikomunistické kampaně před přijetím zákona na ochranu republiky a boji KSC proti jeho návrhu viz nejnověji Sivák, F., Z bojov KSC proti buržoáznemu parlamentarizmu (1921–1938), Bratislava 1981, str. 196 a n.

k individuálnímu teroru jako prostředku řešení politických konfliktů.⁵⁾ Vládní návrh konstatoval, že osnova není namířena proti určité politické straně nebo hnutí.⁶⁾ Avšak v parlamentních jednáních, v buržoazním tisku apod. byla označována jako největší nebezpečí pro československý stát komunistická strana a její program a celé parlamentní projednávání probíhalo v protikomunistickém duchu.⁷⁾

Návrh připravovali politikové vládních stran⁸⁾ ve spolupráci s odborníky z řad předních buržoazních právníků. Jako expert ministerstva spravedlnosti a ústavněprávního výboru poslanecké sněmovny působil, jak sám uvádí, prof. Milota.⁹⁾ Prof. Hoetzel vypracoval pro ústavněprávní výbor poslanecké sněmovny odborný posudek o dosavadní a navrhované úpravě skutkové podstaty zločinu velezrady (nově úkladů o republiku) z hlediska ústavního, v němž obhajoval správnost návrhu a jeho soulad s ústavou.¹⁰⁾ Významně se na tvorbě návrhu zákona na ochranu republiky podílel dále prof. Miřička, který všemožně podporoval reakční koncepci návrhu. Nastínil politické ovzduší v ústavněprávním výboru při sporech o jednotlivá ustanovení i o celou koncepci osnovy, která od počátku byla připravována proti komunistům. Představitelé „dělnických“ vládních stran v ústavněprávním výboru souhlasili s návrhem po ujištění, „... že zákona proti nim samým použito nebude“.¹¹⁾ V plénu poslanecké sněmovny během projednávání podrobili poslanci stran opozice osnovu ostré kritice. Uvedli řadu protilidových, protidemokratických rysů navrhované restrikce občanských práv a svobod. Mnohokrát projevovali nesouhlas s navrhovaným omezením svobody tisku. Mluvčí všech opozičních stran poukazovali na porušování demokratických zásad ústavy a potlačování aktivity protivládních stran v předkládaném návrhu, který má umožnit neomezený policejní dozor a státní kontrolu veškerého politického života v zemi a je namířen zejména také proti tisku.¹²⁾

⁵⁾ Srovnej Rudé právo, 4. 4. 1923.

⁶⁾ Vládní návrh zákona na ochranu republiky, Tisk č. 3996 poslanecké sněmovny Národního shromáždění (dále jen NS) 1923, str. 22.

⁷⁾ Viz např. Těsnopisná zpráva o 194. schůzi poslanecké sněmovny NS dne 6. 3. 1923, řeč poslance lidové strany Medveckého, zpravodaje ústavněprávního výboru, str. 2364, řeč komunistického poslance Buriana, str. 2390, dále např. Venkov, 7. 3. 1923.

⁸⁾ Tehdejší vládu pod Švehlovým předsednictvím tvořili 4 agráři, 4 národní socialisté, 4 sociální demokraté, 2 lidovci a 2 národní demokraté. Viz Národní shromáždění v prvním desetiletí, Praha 1928, příloha D.

⁹⁾ Milota, A., Zákon na ochranu republiky, Kroměříž 1930, str. III.

¹⁰⁾ Viz Miřička, A., „Poznámky k zákonu na ochranu republiky“, Právník, roč. 62, 1923, str. 164.

¹¹⁾ Tamtéž, str. 162. Srovnej také komentář Miřičkovy přednášky v Rudém právu dne 28. 4. 1923, a dále Kučera, B., cit. d. str. 15.

¹²⁾ „Kde zůstalo provedení slibů o svobodě ohlášených v úvodě k ústavní listině? ... jako dříve je každé naše slovo kontrolováno státním zástupcem, policistou, četníkem ...“ řeč poslance německé soc. dem. strany dělnické Czecha, Těsnopisná zpráva o 194. schůzi poslanecké sněmovny NS dne 6. 3. 1923, str. 2375; „Předložené návrhy ... mají za účel stíhat každý, té které vládě nevídaný projev v tisku, na veřejnosti ...“ řeč poslance německé strany národní

Z třídních pozic proletariátu kritizovali návrh zákona především komunističtí poslanci. Výstižně charakterizovali účel předkládané osnovy — utužit třídní panství buržoazie a tomu přizpůsobit právní řád a jeho aplikaci. Dělnická třída má být zbavena prostředků boje za svá práva, zvláště svobody slova a tisku. Má jí být znemožněna kritika vládní politiky.¹³⁾ Poslanci komunistické strany se také pokoušeli dosáhnout úpravy ve vládním návrhu zákona předložením pozměňovacích návrhů.¹⁴⁾

Přes odpor opozičních stran, jejichž řečníci otevřeně a často nevybíravými slovy odhalovali reakční charakter i účel projednávaného zákona, byl většinou hlasů poslanců vládních stran v obou sněmovnách parlamentu prosazen. Nabyl účinnosti dne 8. 4. 1923. Měšťácký tisk jeho vydání uvítal jako počátek zostřené represe svobody projevu využívané v politickém boji dělnickou třídou.¹⁵⁾

Zákon na ochranu republiky měl 44 ustanovení; upravoval různé formy trestné činnosti v 25 paragrafech, z nich 11 bylo možno aplikovat vedle jiných jednání též na obsah tiskopisu. Výhradně tiskové povahy, u nichž to bylo v zákoně výslovně uvedeno, byly dva přečiny nebo přestupky — nedovolené zpravodajství a zanedbání povinné péče. U všech deliktů spáchaných obsahem tiskopisu šlo o uveřejnění textů z hlediska tohoto zákona závadných. Podle své povahy mohly být jednotlivé případy uveřejnění posuzovány na základě ustanovení o nejzávažnějších protistátních zločinech, jako např. úklady o republiku, nebo jako řada jiných přečinů a přestupků. Ve smyslu ustanovení zákona na ochranu republiky mohlo být postupováno proti odpovědným osobám, zpravidla redaktorům, v subjektivním řízení, mohly však být postihovány i samotné periodické tiskopisy v řízení objektivním. Pro použití zkoumaného zákona v oblasti tiskového práva byl nejdůležitější § 34, který uváděl delikty, k jejichž spáchání mohlo dojít obsahem časopisu.

Křepka, tamtéž, str. 2377; „Predložený návrh . . . tlač opozičnú úplne umlčia . . .“ řeč poslanca slovenské strany ľudové Boboka, tamtéž, str. 2378; „Ak nadobudne návrh mocí zákona, prestane v tomto štáte právo spolčovacie, shromažďovacie a sloboda tlače . . .“ — z řeči poslanca kresťansko-socialistickej strany (maďarské) Szentiványiho, tamtéž, str. 2380. Proti návrhu zákona, zvláště proti omezování občanských práv, se dále vyslovili poslanec Patzel (německá národně sociální strana dělnická), poslanec Mléoch (strana živnostensko-středostavovská), soc. dem. poslanec Klein jménem odborových organizací, viz tamtéž, str. 2381 a n.

¹³⁾ „Predloha zákona je výsměchem všem slavným slibům ústavným . . . třídě dělnictva chce vyraziti všechny zbraň z rukou, zbaviti tisku, zbaviti svobody slova . . .“ — řeč komunistického poslance Roučka, Těsnopisná zpráva o 194. schůzi poslanecké sněmovny NS dne 6. 3. 1923, str. 2369. „. . . Oběť, kterou si vláda vyhlédne, je a musí být ztracena. Prostředky jsou: sekýrování a zastavování tisku, . . . Zákon na ochranu republiky zamezuje a trestá kritiku poměrů vycházející z nižších tříd a šetří hříchů tříd vyšších . . .“ — z řeči komunistického poslance Buriana, tamtéž, str. 2389.

¹⁴⁾ Srovnej návrh poslance Bohumíra Šmerala a soudruhů na vypuštění § 14 (rušení obecného míru) a celé hlavy IV. s řadou otázek týkajících se tisku, tamtéž, str. 2426 a n.

¹⁵⁾ „Shovívavost, s jakou se trpěla svoboda slova a tisku . . . tímto zákonem musí zmizeti,“ Národní listy, 7. 4. 1923.

Z trestných činů první hlavy, nazvané „Úklady o republiku“, se mohlo jednat o velmi závažný zločin úkladů podle § 1. Spočíval v pokusu změnit násilím ústavu, znemožnit činnost nejvyšších ústavních činitelů, připojit k jinému státu území republiky nebo jeho část odtrhnout. Skutková podstata zde byla koncipována velmi široce, uvážíme-li, že se předpokládal pokus o násilnou činnost uskutečněnou obsahem časopisu. Pojem násilí pak byl v soudní praxi vykládán nejen jako skutečný násilný skutek, ale i jako nebezpečná výhrůžka bezodkladným násilným činem.¹⁶⁾ Propaganda proti republice pod toto ustanovení nespádala.¹⁷⁾ Charakter tiskového zločinu mohlo mít dále ohrožení bezpečnosti republiky podle § 3, které v podstatě předpokládalo vydání republiky v nebezpečí války nebo ozbrojeného napadení zvenčí nebo zevnitř v úmyslu poškodit republiku. Opět velmi neurčitý byl termín válečného nebezpečí — byl vykládán např. i jako pouhá možnost, že republika bude vojensky napadena.¹⁸⁾ V obou těchto ustanoveních I. hlavy záleželo na posouzení konkrétní skutkové podstaty soudem, zda budou žalovaní odsouzeni pro nejtěžší zločiny s vysokými sazbami těžkého žaláře (až doživotí), nebo bude jejich činnost posuzována mírněji podle dalších ustanovení zákona, např. jako přečin rušení obecného míru podle § 14.

Ze zločinů a přečinů druhé hlavy zákona na ochranu republiky „Poškozování republiky a útoky na ústavní činitele“ naznačoval § 34, že obsahem periodického tiskopisu může být naplněna skutková podstata zločinu zrady státního tajemství podle § 5 odst. 1. Jednalo se o přímé i nepřímé vyzrazení skutečností utajovaných v důležitém zájmu republiky nebo vyzvídání těchto skutečností s cílem je vyrazit. Za případ nepřímého vyzrazení se považovalo např. uveřejnění utajovaných skutečností, třeba jen náhodně zjištěných, v tisku, byl-li odpovědné osobě prokázán úmysl takto státní tajemství zveřejnit.¹⁹⁾ Bez tohoto důkazu mohlo jít o přečin nedovoleného zpravodajství podle § 23 zákona, který charakterizujeme dále. Rovněž zločinu vojenské zrady (§ 6 odst. 2 a 3 zákona) se mohla dopustit osoba odpovědná za obsah časopisu. Šlo podobně jako u zrady státního tajemství o nepřímé vyzrazení skutečností utajovaných v zájmu obrany státu uveřejněním v tisku. Trestná např. mohla být publikace statistických údajů a informací o poměrech v pohraničí, podle nichž by si cizí stát mohl utvořit představu o vojenském potenciálu republiky na části jejího území. Nezáleželo ani na tom, zda tyto údaje byly na tomto území obecně známé.²⁰⁾

Ze skupiny deliktů nazvaných „Ohrožování míru v republice a její vojenské bezpečnosti“ a zařazených ve třetí hlavě mohl být použit proti tisku ve smyslu

¹⁶⁾ Viz např. Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních, pořádá F. Vážný (dále jen Vážný), č. 2577/1926, str. 736.

¹⁷⁾ Nestačilo např. rozšiřování mapy území republiky, na níž je jeho část připojena k jiným státům, viz Milota, A., cit. d., str. 6.

¹⁸⁾ Milota, A., cit. d. str. 14.

¹⁹⁾ Tamtéž, str. 22 a n.

²⁰⁾ Vážný, č. 4402/1932.

§ 34 přečin rušení obecného míru podle § 14 odst. 1 (veřejné pobuřování proti vzniku a samostatnosti státu, jeho ústavní jednotnosti a demokraticko-republikánské formě) nebo podle odst. 2 (veřejné popuzování k násilí proti skupinám obyvatel pro jejich národnost, jazyk apod.). Tato ustanovení zákona na ochranu republiky jsou zvláště proslulá kaučukovými formulacemi trestného jednání. Soudní praxe zde postupovala podle zásady, že rušení obecného míru je povšechným rysem, který není třeba dále zjišťovat při naplnění uvedených skutkových podstat přečinů.²¹⁾ Mírem v republice vyšetřovací a soudní orgány rozuměly právem chráněný pořádek ve státě.²²⁾

Pobuřování nebo popuzování mělo v soudní agendě převážně charakter mluvených výroků, ale v menším počtu byly stíhány i výroky tištěné nebo zobrazené apod.,²³⁾ i když tisk většinou „zachraňovala“ před trestem cenzura konfiskací. Politickým zájmům vládnoucí velkoburžoazie bylo podřizováno řešení jednotlivých trestních případů i způsobem, který se odchyloval od běžné praxe. Např. byl trestán řečník pro výroky, které byly se souhlasem cenzury publikovány v časopise.²⁴⁾

Jako zločin spáchaný obsahem časopisu mohlo být posuzováno dále podněcování k úkladům o republiku a dalším zločinům I. a II. hlavy analyzovaného zákona (a též branného zákona a vojenského trestního zákona) podle § 15 odst. 3. Na příliš široké uplatňování tohoto ustanovení poukazovala i buržoazní literatura.²⁵⁾ Teoretické výklady o změně společenského řádu ve vzdálené budoucnosti podle Marxova učení byly kvalifikovány jako zločin podle tohoto ustanovení.²⁶⁾ Pojem podněcování byl totiž mnohoznačně vykládán jako protizákonné působení na vůli a jednání neurčitého počtu lidí různými formami. Za protizákonnou formu působení v tomto smyslu byla volnou úvahou soudu uznána reprodukce článku hovořícího o Leninovi prvně otištěného 1. 11. 1914 v komunistickém časopise.²⁷⁾ Podobně v jiném případě bylo trestně uveřejnění výňatků článků z děl K. Marxe a V. I. Lenina veřejně přístupných i v knižních vydáních a povolených cenzurou k uveřejnění.²⁸⁾

Přečin rušení obecného míru podle § 14 a podněcování k trestné činnosti uvedené v § 15 zákona na ochranu republiky patřily k nejpoužívanějším důvodům

²¹⁾ Tamtéž, č. 1721/1924.

²²⁾ Srovnej rozhodnutí Vážný, č. 2098/1925.

²³⁾ Srovnej Milota, A., cit. d. str. 66.

²⁴⁾ Viz Vážný, č. 2547/1926.

²⁵⁾ Viz např. Milota, A., cit. d. str. 94–5.

²⁶⁾ Nejvyšší soud v nich viděl prostředek podněcování k násilné změně ústavy republiky, Vážný, č. 2517/1926.

²⁷⁾ „... okolnost, že jde o reprodukci článku napsaného před vznikem ČSR, nevylučuje, že reprodukcí chtěl jeho obsahem podněcovati ve smyslu nezákonném.“ Vážný, č. 2931/1927.

²⁸⁾ „Neboť vytržením jednotlivých citovaných míst z původní souvislosti a vpravením jich do jiné souvislosti mohou tato nabýti významu zcela odchylného, po případě závadného...“, Vážný, č. 3037/1927.

cenzurních zásahů, které směřovaly v prvé řadě proti komunistickému tisku. Po vydání zákona na ochranu republiky r. 1923 stále stoupal počet konfiskací.²⁹⁾ Zabavení se stalo nejrozšířenějším, v masovém měřítku používaným prostředkem represe opozičního tisku v předmnichovské ČSR. Podle § 17 rakouského tiskového zákona tiskárna předkládala policejnímu úřadu (v místech, kde nebyl, příslušnému okresnímu úřadu) současně s počátkem rozšiřování časopisu ke kontrole povinný výtisk.³⁰⁾ Cenzurní úředník v jeho textu označil místa, kterými byl podle jeho názoru spáchán trestný čin a navrhl státnímu zastupitelství zabavení, které pak muselo být projednáno soudně. Současně s podáním návrhu přistoupily orgány policie a četnictva k preventivnímu zabavení.³¹⁾ Pozdější rozhodnutí soudu toto opatření zpravidla potvrdilo. O konfiskaci celého nákladu mohlo být rozhodnuto na základě i nepatrné části textu. Ve snaze čelit takovým zásahům podroboval se komunistický tisk dobrovolně předběžné cenzuře, která, jak uvádíme výše, byla ústavou vyloučena. Tiskárna předkládala jako povinné výtisky cenzurním úředníkům kartáčové otisky. Podle výsledku kontroly pak při konečné úpravě vynechala závadné části textu. Tuto praxi ministerstvo spravedlnosti zakázalo už v r. 1921 a nařídilo předkládání povinných výtisků v konečné úpravě.³²⁾ Komunističtí vydavatelé pak našli východisko v dalším způsobu dobrovolné předběžné cenzury. Vytiskli naplocho několik desítek výtisků k cenzurním účelům. Někteří policejní úředníci za odměnu jejich tiskárnám urychleně sdělovali telefonem, posličky apod. výsledek kontroly. Cenzurovaná místa textu byla vypuštěna na válcích připravených do rotaček, které pak tiskly nezávadné, „druhé, po konfiskaci opravené vydání“ novin. Takto bylo zabráněno velkým finančním ztrátám ze zabavení celého prvního vydání. Došlo pouze k posunutí redakční uzávěrky o několik hodin dopředu.³³⁾ Od prosince 1924 ministerstvo spravedlnosti zamezovalo i tento způsob cenzury s tím, že konfiskovaná místa textu i s odůvodněním měla být na jeho pokyn oznamována až při výkonu zabavení vytištěného nákladu v tiskárně.³⁴⁾ Aby vydavatelství byla způsobena co největší finanční škoda, policie záměrně občas konfiskací

²⁹⁾ Jak uvedlo Rudé právo dne 26. I. 1930, bylo v Rudém právu a Rudém večerníku konfiskováno

r. 1920 14 čísel a 29 článků	r. 1925 50 čísel a 69 článků
r. 1921 72 čísel a 145 článků	r. 1926 105 čísel a 157 článků
r. 1922 43 čísel a 103 článků	r. 1927 307 čísel a 630 článků
r. 1923 96 čísel a 140 článků	r. 1928 462 čísel a 1426 článků
r. 1924 207 čísel a 265 článků	r. 1929 489 čísel a 1914 článků

³⁰⁾ Vaš, K., „Perzekuce revolučního dělnického a komunistického tisku v buržoazním Československu“, Sešity novináře, roč. VI., č. 2/1972; str. 63 vykládá tuto právní úpravu chybně.

³¹⁾ Hrabánek, J., Soustava československého práva tiskového, 1934, str. 159.

³²⁾ Kreč, J., Malá, I., Štěpán, F., Vrbata, J., „Konfiskační praxe 1918—1938“, Sborník archivních prací, roč. XVI, 1966 (dále jen Konfiskační praxe...), str. 327.

³³⁾ Podrobně tuto praxi popisuje Dolejší, V., Noviny a novináři, Praha 1963, str. 229 a n.

³⁴⁾ Konfiskační praxe..., str. 328.

utajovala a po vytištění celého nákladu její zabavila.³⁵⁾ Konfiskační praxi na základě zákona na ochranu republiky kritizovali už buržoazní autoři.³⁶⁾ Protikomunistické zaměření a vývoj této formy omezování svobody tisku v buržoazní ČSR podrobně popisuje K. Vaš.³⁷⁾

Tiskovým deliktem obsahovým mohl také být zločin schvalování trestných činů podle § 16 odst. 2 zákona na ochranu republiky, kde bylo skutkovou podstatou vychvalování zločinu nebo pachatele, nebo peněžní podpora pachatelů zločinu úkladů o republiku a dalších z I. a II. hlavy zákona podobně jako u § 15. Trestným mohlo být např. uveřejnění pochvalného článku nebo básně o pachateli uvedeného zločinu pro jeho čin.³⁸⁾ Oficiální odůvodnění návrhu tohoto ustanovení, jak se objevilo v parlamentě, že má čelit herostratovským choutkám mladých lidí, mělo zakrýt jeho politický účel.³⁹⁾ U všech uvedených případů zásahů proti periodickému tisku, jak je umožňoval § 34 zákona na ochranu republiky, bylo možno s odsuzujícím výrokem proti odpovědné osobě (redaktoru) nebo proti inkriminovanému textu spojit současně rozhodnutí, že časopis může být zastaven. Toto rozhodnutí mohl soud vydat i v případě, kdy obžalovaného zprostil viny a kdy vlastně bylo kombinováno subjektivní a objektivní řízení. Soud tedy uznal, že obsah periodického tiskopisu tvoří skutkovou podstatu některého z uvedených deliktů a za předpokladu, že v poměrně krátké době byl nejméně dvakrát (tak byl vykládán pojem „opětovně“) vydán podobný rozsudek nebo nález, mohl umožnit zastavení. Krátkost doby od minulých rozsudků a nálezů se posuzovala individuálně podle toho, jak často časopis vycházel. Předchozí rozhodnutí se nemusela týkat stejného deliktu. Stačilo, že šlo o některý z uvedeného okruhu. Přitom ustanovení § 34 přímo uvádělo, že o tentýž časopis jde, i když případně změnil po předchozích rozhodnutích název. Soud mohl usuzovat z totožnosti osob vydavatele, redaktora, tiskárny, ideového zaměření apod. Opětovnost spáchání některého z uvedených trestných činů v krátké době pak musela vyvolat důvodnou obavu, že časopis bude v takové trestné činnosti pokračovat. Toto ustanovení skutečně dalekosáhle a prakticky neomezeně umožňovalo postih periodického tisku jeho zastavením ve všech případech, na kterých vládě nejvíce záleželo, neboť při velmi neurčitě a široce formulovaných skutkových podstatách a při jejich extenzivním výkladu soudy byla pod ně podřazována rozmanitá činnost takřka libovolně. Nejvíce byl postihován komunistický tisk, i když jeho vydavatelé využívali všechny možnosti, jak zastavení časopisu alespoň oddálit. Dolejší uvádí zajímavý případ z r. 1933, kdy se vydavatel deníku Vorwärts po tři týdny skrýval, aby mu nemohla

³⁵⁾ Rudé právo, 26. 6. 1932.

³⁶⁾ Hrabánek, J., Soustava . . . , str. 165.

³⁷⁾ Vaš, K., cit. d., zvl. str. 73 a n. včetně statistických přehledů od str. 113.

³⁸⁾ Viz Milota, A., cit. d., str. 102.

³⁹⁾ Zpráva ústavněprávního výboru poslanecké sněmovny NS o vládním návrhu zákona na ochranu republiky, Tisk poslanecké sněmovny NS č. 4021/1923, str. 35.

být doručena obsílka k soudu. O tuto dobu déle vycházel jeho časopis.⁴⁰⁾

Poté, co soudní rozhodnutí nabylo právní moci, měl zemský úřad (politický úřad druhé instance) právo nařídít zastavení časopisu. Maximální délka doby zastavení byla šest měsíců u časopisů, které vycházely méně než třikrát týdně, u časopisů vydávaných alespoň pětikrát za týden jeden měsíc. Proti tomuto rozhodnutí správního orgánu nebyl opravný prostředek. S použitím této právní úpravy byl už 30. 11. 1923 zastaven časopis Komunistická mládež na dobu šesti měsíců.⁴¹⁾ Rudé právo a Rudý večerník — nejrozšířenější komunistický tisk — byly na 1 měsíc zastaveny poprvé dne 29. X. 1928 rozhodnutím zemského úřadu v Praze.⁴²⁾ I jinak protikomunisticky zaměřený buržoazní list považoval takový zákrok za nespravedlivý, neboť zákon na ochranu republiky jako důvod zastavení předpokládal skutečně trestný obsah. Poukázal dále na pochybnost tvrzení, že bude v trestné činnosti pokračováno, když se text předem předkládá ke schválení policejnímu úřadu a bez jeho souhlasu není publikován.⁴³⁾ Persekuci komunistického tisku a potlačování svobody tisku vůbec v této době ilustruje protestní prohlášení tzv. kulturní pětky (prof. F. Krejčí, J. S. Machar, Z. Nejedlý, A. Stašek, F. X. Šalda), k němuž dal podnět Zdeněk Nejedlý: „Druhé desetiletí zahájila naše vládnoucí společnost smutným činem: zastavováním časopisů ji nepohodlných. Není to nahodilý čin. Je v tom systém, systém nejsmutnější reakce, jaká kdy ohrožovala český duchovní život . . . Ve druhém desetiletí budou se patrně ničit přímo existence listů, jichž vládnoucí reakce nemůže potřebovat, jako se již ničí, a ne pro činy, ale pro pouhé jen přesvědčení, existence lidí. Děje se tak pod záminkou boje proti socialismu, komunismu. Jest to však především zbabělý útěk měšťáctva samého i od nejprimitivnějších zásad pouhého liberalismu minulého století . . .“⁴⁴⁾

Ustanovení § 34 odst. 3 mělo zabránit případnému obcházení zastavení časopisu tak, že by podle tiskových předpisů na místo zastaveného byl zřízen jiný periodický tiskopis s novým jménem. V takovém případě mohl tiskový úřad zakázat vydávání i nového časopisu. V období stále zesilované represe komunistického tisku bylo např. policejním ředitelstvím v Praze zakázáno v červenci 1929 vydávání časopisu Rozhlas ohlášené J. Fučíkem, s odůvodněním, že jde o náhradu za Rudé právo.⁴⁵⁾ Porušení úředního zákazu vydávání časopisu bylo trestáno jako přečin vězením až na 3 měsíce, v případě recidivy tuhým vězením až na 6 měsíců.

Skupinu deliktů, které mohly být podle zákona na ochranu republiky spáchány tiskem, dále podstatně rozšiřoval zde nově zavedený výklad pojmu „veřejného“

⁴⁰⁾ Dolejší, V., *Noviny a novináři*, Praha 1963, str. 234.

⁴¹⁾ Srovnej Vaš, K., cit. d. str. 67.

⁴²⁾ *Konfiskační praxe . . .*, str. 337.

⁴³⁾ *Lidové noviny*, 4. 11. 1928.

⁴⁴⁾ *České slovo*, 11. 11. 1928.

⁴⁵⁾ *Konfiskační praxe . . .*, str. 339.

vykonání popsané trestné činnosti. § 39 odst. 2 zákona totiž na rozdíl od trestního zákoníku vyložil aspekt veřejnosti vedle obvyklé činnosti pachatele za přítomnosti dalších osob nebo na místě veřejně přístupném také tak, že se za veřejné považuje spáchání v tiskopise nebo v rozšiřovaném spise. Toto pojetí bylo oficiálně označováno jako odpovídající požadavkům moderní trestní vědy.⁴⁶⁾

Nabízí se otázka, proč je zde vedle tiskopisu kladen další termín — rozšiřovaný spis. Zatímco pojem tiskopis má podle tiskových předpisů jasný obsah, mělo označení rozšiřovaný spis zřejmě zahrnout i případy, kdy by delikt byl páchan jednotlivým tištěným textem nebo několika rozmnoženými výtisky (např. ilegálními letáky), na které by nemohl být vztahován pojem tiskopisu. Podobně chápala tuto otázku i dobová právní teorie.⁴⁷⁾ Soudní praxe pak význam „rozšiřovaného spisu“ ve smyslu zákona na ochranu republiky dále upřesnila, ovšem extenzivně, v neprospěch žalovaných. Rozšiřovanými spisy podle ní byly písemnosti, jejichž obsah je přístupný většímu počtu osob bez ohledu na to, zda skutečně se s ním seznámily. Takovým spisem je i podání zaslané veřejnému úřadu nebo soudu.⁴⁸⁾ Podobně i text nerozmnožený, existující v jediném exempláři, je rozšiřovaným spisem, je-li jeho obsah přístupný více osobám.⁴⁹⁾ Toto stanovisko Nejvyšší soud opíral o názor, že není třeba, aby obžalovaný měl v úmyslu spis určit veřejnosti, a že stačí vědomá nedbalost — vědomí pachatele, že se s obsahem spisu může seznámit více lidí. S tímto, zřejmě účelovým stanoviskem polemizovala právní teorie, dovozujíc, že podobně nelze např. za rozšiřovaný spis považovat soukromý, uzavřený dopis.⁵⁰⁾

Jak byl tedy vykládán pojem veřejnosti v souvislosti s tiskopisem? Z formulace zákona na ochranu republiky a z rozhodnutí Nejvyššího soudu vyplývá, že spáchání činu v tiskopise bylo považováno za veřejné na vyšším stupni (tzv. kvalifikovaná veřejnost), mající větší míru publicity.⁵¹⁾ Byl to zřejmě důsledek technických možností působení tisku na široké masy čtenářů, proti němuž se stát chtěl bránit zpřísněným postupem. Podmínka veřejnosti byla splněna vytištěním tiskopisu, nezáleželo na tom, zda byl skutečně rozšiřován a dostal se ke čtenářům. Trestného činu spáchaného veřejně obsahem tiskopisu se podle § 39 zákona na ochranu republiky dopouštějí všechny osoby, které měly podíl na tom, že obsah tiskopisu působil na veřejnost. Jsou to podle § 7 trestního zákoníka spisovatel, překladatel, vydavatel, nakladatel nebo obstaravatel prodeje, knihkupec, tiskař, u časopisů také odpovědný redaktor a další.⁵²⁾ Trestnost

⁴⁶⁾ Zpráva ústavněprávního výboru poslanecké sněmovny NS o vládním návrhu zákona na ochranu republiky, Tisk poslanecké sněmovny NS č. 4021/1923, str. 39.

⁴⁷⁾ Např. Milota, A., cit. d. str. 168.

⁴⁸⁾ Viz Vážný, č. 1629/1924.

⁴⁹⁾ V jednom případě byl za „rozšiřovaný spis“ uznán zápis do třídní knihy na obecné škole ve znění: „Římsí katolíci by nyní zase Ježíše křižovali.“ Srovnej Vážný, č. 1792/1924.

⁵⁰⁾ Milota, A., cit. d. str. 169.

⁵¹⁾ K tomu srovnej např. rozhodnutí Nejvyššího soudu, Vážný, č. 1489/1924 a č. 1608/1924.

⁵²⁾ Vážný, č. 2127/1925 a č. 1719/1924.

odpovědného redaktora začíná od okamžiku, kdy byl text odevzdán do tisku. O pokus trestného činu jde např. v případě, že byl zhotoven pouze kartáčový otisk, který nebyl určen k rozšiřování.⁵³⁾

Podle tohoto speciálního výkladu pojmu jednání na veřejnosti uskutečněném v tiskopise nebo rozšiřovaném spise bylo možno stíhat pomocí zákona na ochranu republiky další obsahové tiskové delikty. Pružně formulovaný přečin urážky prezidenta republiky podle § 11 odst. 2 spočíval v ublížení na cti prezidenta výhrůžkou zlého nakládání nebo jiným hrubě znevažujícím projevem, nebo uvedením ve veřejný posměch. Judikatura podřazovala pod čest hlavy státu nejen osobní čest prezidenta, ale i obecnou úctu k prvnímu prezidentu vycházející z jeho zásluh o zřízení našeho státu. Za urážku proto považoval Nejvyšší soud i tvrzení, že T. G. Masaryk za války sloužil francouzskému kapitálu.⁵⁴⁾ V jiném případě Nejvyšší soud konstatoval, že „i vtip a ironie, stejně jako satira a karikatura mohou tvořiti skutkovou podstatu trestného činu podle § 11 zákona na ochranu republiky . . .“⁵⁵⁾ Ublížení na cti prezidenta mohlo být spácháno také vyobrazením.⁵⁶⁾

Veřejně, tedy i v tisku, mohla být naplněna skutková podstata přečinu rušení obecného míru podle všech pěti odstavců § 14 — typického perzekučního ustanovení zákona na ochranu republiky. Význam jeho prvních dvou odstavců pro tisk jsme vyložili výše. Třetí odstavec upravoval popuzování k zášti proti jednotlivým skupinám obyvatel. Např. nacionální plakátová akce proti návštěvníkům českého kina.⁵⁷⁾ Čtvrtý odstavec obsahoval přečin popuzování k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivci. Obsahem jednoho článku mohly být v tisku spáchány různé přečiny podle § 14.⁵⁸⁾ Odstavec pátý hovořil o surovém nebo štvavém způsobu hanobení republiky, národa nebo národní menšiny, který může snížit vážnost republiky, ohrozit v ní obecný mír nebo její mezinárodní vztahy. Za takové hanobení republiky byla r. 1926 Nejvyšším soudem považována mj. výtká nedostatku sociálního citění a nehumánního jednání republiky vůči chudému lidu („ . . . u nás se vymáhají na dělnících daně, kdežto milionářům se čeká . . .“).⁵⁹⁾ Další rozhodnutí Nejvyššího soudu charakterizující justiční praxi podle tohoto ustanovení říká, že i podání poslané v uzavřené listovní zásilce soudu je způsobilé ohrozit obecný mír v republice.⁶⁰⁾

Veřejné podněcování ke zločinu nebo přečinu podle § 15 odst. 2, případně

⁵³⁾ Tamtéž, č. 2108/1925 a č. 2294/1926.

⁵⁴⁾ Tamtéž, č. 2513/1926, srovnej také rozhodnutí Vážný, č. 2412/1926, kde rovněž byla trestána kritika prezidentovy činnosti za války.

⁵⁵⁾ Vážný, č. 2483/1926.

⁵⁶⁾ Milota, A., cit. d. str. 52.

⁵⁷⁾ Vážný, č. 1923/1925.

⁵⁸⁾ Milota, A., cit. d. str. 77, opírá tento názor o judikaturu.

⁵⁹⁾ Vážný, č. 2491/1926.

⁶⁰⁾ Tamtéž, č. 1629/1924.

veřejné vybízení k hromadnému páčání přestupku podle § 15 odst. 4 zákona na ochranu republiky se mohlo také stát obsahovým tiskovým deliktem. Na základě ustanovení § 15 odst. 2 byl odsouzen např. obžalovaný za pokus rozšiřování závadných letáků.⁶¹⁾ Bylo podle něho také posuzováno otištění pasáží z projevů V. I. Lenina, vykládaných jako pokyny pro přípravu revoluce.⁶²⁾ V praxi však bylo těchto ustanovení používáno hlavně k postihu za ústní projevy.

Jednání se znakem kvalifikované veřejnosti upravoval dále § 16, jehož závažnější část — odst. 2, zakládající skutkovou podstatu zločinu, jsme uvedli výše. Přečinem bylo podle odstavce prvního veřejné vychvalování zločinu, přečinu a jeho pachatele, případně odměna nebo náhrada za peněžní trest odsouzenému. Trestné bylo i uveřejnění výzvy ke shromažďování darů pro odsouzeného.⁶³⁾ V soudní praxi bylo stíháno i projevení souhlasu se zločinem, který dosud nebyl spáchán.⁶⁴⁾ Skutková podstata § 16 odst. 1, jako schvalování násilí na osobě, byla podle rozhodnutí Nejvyššího soudu naplněna i článkem v komunistickém časopise, který polemizoval s textem sociálně demokratického časopisu o příčinách usmrcení jednoho člena strany.⁶⁵⁾ Další — třetí odstavec § 16 stanovil zákaz uveřejnění obrazu (fotografie) pachatele zločinu vraždy nebo tělesného poškození ústavních činitelů vyjmenovaných v § 7 a 8 zákona na ochranu republiky (prezident, předseda vlády aj.) v tiskopise nebo rozšířeném spise. Kdo by zákaz porušil do jednoho roku po spáchání deliktu, byl by stíhán pro přestupek. Výjimkou bylo zveřejnění podobizny k vědeckým účelům nebo na žádost státního orgánu pro potřeby trestního řízení.

Na obsah tiskopisů se vztahoval i § 18 zákona na ochranu republiky o šíření nepravdivých zpráv, které pachatel rozšiřuje, přestože nemá důvod pokládat je za pravdivé a ví, že takto vážně znepokojí obyvatelstvo určitého místa nebo jeho část. Takové jednání bylo kvalifikováno jako přestupek. Věděl-li pachatel, že rozšiřovanou zprávou poškozuje bezpečnost státu, veřejný pořádek nebo působí poruchy v obchodě a peněžnictví, dopouštěl se přečinu. Zprávou je ve smyslu tohoto ustanovení podle rozhodnutí Nejvyššího soudu jakékoliv tvrzení skutečností minulých, současných nebo budoucích.⁶⁶⁾ Za nepravdivou zprávu pro přečin podle § 18 odst. 2 byl odsouzen např. autor článku, ve kterém uváděl, že Československo zbíjí do války proti SSSR. Toto sdělení podle stanoviska Nejvyššího soudu mohlo vyvolat potíže v mezinárodních vztazích a neklid mezi občany. Příznačné pro postoj soudu v takových případech bylo odůvodnění nepravdivosti zprávy, kterou prý ukázal časový odstup od vytisknutí článku dne 14. února 1928 do rozhodnutí Nejvyššího soudu dne

⁶¹⁾ Tamtéž, č. 1858/1925.

⁶²⁾ Milota, A., cit. d. str. 91.

⁶³⁾ Vážný, č. 1936/1925.

⁶⁴⁾ Tamtéž, č. 2206/1925.

⁶⁵⁾ Tamtéž, č. 2256/1926.

⁶⁶⁾ Tamtéž, č. 2109/1925, č. 1819/1924.

19. října 1929, během něhož se „... nepravdivost onoho sdělení zřetelně projevila“.⁶⁷⁾ Stále rostoucí represi hnutí odporu dělnické třídy proti buržoaznímu vedení republiky ilustruje použití § 18 odst. 2 zákona na ochranu republiky na citaci úryvku ze schválených stanov komunistické strany, „revoluce se blíží“. Citát byl jako nepravdivá zpráva přečinem.⁶⁸⁾

Výstižně ironizovala tuto praxi Tvorba, když uvedla: „Podle ustanovení o šíření nepravdivých zpráv možno zabavit tvrzení, že zítra vyjde slunce, neboť dokud slunce nevyjde, je možno takovou zprávu považovat za nepravdivou.“⁶⁹⁾

Za rozšiřování nepravdivé zprávy bylo považováno i sdělení určitých skutečností pouze jedné osobě, o které pachatel ví, že je bude šířit dále, poněvadž k tomu má možnosti, jako např. redaktor časopisu.⁷⁰⁾ Ke spáchání přečinu rozšiřování nepravdivé zprávy stačí její uveřejnění pouze v malém venkovském časopise, který má čtenáře jen na malém území. Není rozhodující velikost místa, kde zpráva byla rozšiřována.⁷¹⁾ Odevzdání letáků komunistické strany s protiprávním obsahem k poštovní přepravě, během níž byly zadrženy četnictvem, bylo pokusem trestného činu podle § 18 zákona na ochranu republiky.⁷²⁾ Bezrestnost pachatele přicházela v úvahu pouze v případě, kdy měl dostatečný důvod považovat zprávu za pravdivou. Takovým důvodem bylo předchozí uveřejnění zprávy v periodickém tisku.⁷³⁾ Stíhány pak byly osoby odpovědné za její uveřejnění.

Zákon na ochranu republiky obsahoval dvě ustanovení výslovně se týkající pouze tisku. První (§ 21) stíhalo jako přečin nedovoleného zpravodajství uveřejnění zpráv vojenské nebo obranné povahy v tisku přesto, že to bylo úředně zakázáno, nebo když z okolností zprávy vyplývalo, že uveřejnění ohrožuje státní zájem. Zakázány byly zejména zprávy o přípravách k mobilizaci branné moci a k protiletecké obraně, zprávy o nových bojových prostředcích, o dodávkách válečného materiálu apod.⁷⁴⁾ Jiná alternativa nedovoleného zpravodajství v tisku byla publikace mimořádných opatření k zajištění pořádku, jejichž uveřejnění bylo také úředně zakázáno. V obou případech šlo o jednání z nedbalosti. Úmyslné jednání by bylo trestné jako vojenská zrada, kterou jsme vyložili výše. Druhé ustanovení (§ 42) bylo novelizací článku III. č. 5 recipované tiskové novely z r. 1868,⁷⁵⁾ který upravoval zanedbání povinné péče. Vedle méně významné změny ve výměře trestů novela k původnímu znění připojovala druhý odstavec, podle něhož se posuzovalo zanedbání povinné péče v případech,

⁶⁷⁾ Tamtéž, č. 3630/1929.

⁶⁸⁾ „I části programu politické strany, je-li sdělována nebo rozšiřována jako skutečnost, jest ‚zprávou‘, jak ji má na mysli ono trestní ustanovení...“, tamtéž, č. 3511/1929.

⁶⁹⁾ Krejčí, J., „O svobodě projevu“, Tvorba, roč. IX, 17. 5. 1934.

⁷⁰⁾ Milota, A., cit. d. str. 110, Vážený, č. 1489/1924.

⁷¹⁾ Vážený, č. 1572/1924.

⁷²⁾ Tamtéž, č. 2070/1925.

⁷³⁾ Milota, A., cit. d. str. 112.

⁷⁴⁾ Vyhláška MNO ze dne 27. 1. 1927, Úřední list ČSR ze dne 13. 2. 1927.

⁷⁵⁾ Zákon č. 142/1868 ř. z. ze dne 15. 10. 1868.

kdy bylo možno podle § 34 zákona na ochranu republiky (viz výše) zastavit periodický tiskopis, jako přečin. Tento delikt předpokládal výhradně jednání z nedbalosti. Trestnost podle něho začínala až od okamžiku rozšiřování tiskopisu a hrozila v první řadě odpovědnému redaktorovi.⁷⁶⁾ K jeho trestnosti stačilo, že časopis, který otiskl závadné články, začal být rozšiřován (např. omezený počet výtisků byl předán redakčním poslíčkům) bez ohledu na to, zda články někdo četl.⁷⁷⁾ Povinnosti odpovědného redaktora bylo za všech okolností pečovat o právní nezávadnost obsahu časopisu. Zanedbání povinné péče bylo podle stanoviska Nejvyššího soudu i v tom, že redaktor neučinil opatření, aby článek závadného obsahu nebyl v časopise vytištěn a rozšiřován v době jeho nemoci nebo jiné překážky v plnění redaktorských povinností.⁷⁸⁾ Zanedbání povinné péče upravené zákonem na ochranu republiky bývalo zpravidla aplikováno proti odpovědným osobám, kterým nemohly policejní a soudní orgány prokázat závažnější, úmyslnou trestnou činnost. Tak byl např. podle tohoto ustanovení odsouzen odpovědný redaktor brněnské Rovnosti po publikaci článku srovnávajícího názory Blanquiho a Lenina na revoluci, ve kterém byly použity citáty z děl obou autorů v té době u nás knižně vydávaných.⁷⁹⁾ Velmi široce byla vykládána v této souvislosti také odpovědnost rozšiřovatele. Ten se mohl dopustit přečinu zanedbání povinné péče nejen rozšiřováním soudně zakázaného tiskopisu, ale i takového, který zakázán nebyl, avšak svým titulem, obsahem nebo způsobem zaslání mohl vzbudit jeho pozornost.⁸⁰⁾ Stíhání pro delikt podle tohoto ustanovení mohlo probíhat vedle objektivního řízení a soudy této možnosti k persekuci tisku hojně využívaly.⁸¹⁾

Trestné činy spáchané obsahem tiskopisu podle § 36 zákona na ochranu republiky projednávaly v první instanci sborové soudy I. stolice (krajské soudy). U obžalovaných vojenských osob soudy divizní. Výjimku tvořil např. zločin úkladů o republiku, pro nějž byl příslušný státní soud,⁸²⁾ a některé přestupky (výzva k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům podle § 15 a šíření nepravdivých zpráv — § 18 odst. 1) přidělené okresním soudům. Zákon výslovně uváděl, že sborovým soudům první stolice náleží zločiny i přečiny, i když byly spáchány obsahem tiskopisu.⁸³⁾ Takto začalo být zákonem na ochranu republiky vytlačováno porotní soudnictví z projednávání tiskových

⁷⁶⁾ Vážný, č. 3459/1929, č. 1750/1924.

⁷⁷⁾ Tamtéž, č. 3226/1928.

⁷⁸⁾ Tamtéž, 3640/1929.

⁷⁹⁾ V odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu se říkalo: „I citace článků nezávadně uveřejněných a každému přístupných může se státi trestně závadnou.“ Vážný, č. 3036/1928.

⁸⁰⁾ Tamtéž, č. 3605/1929.

⁸¹⁾ Srovnej např. rozhodnutí Vážný, č. 1750/1924, č. 3705/1929.

⁸²⁾ Viz zákon č. 51/1923 Sb. ze dne 19. 3. 1923, o státním soudě. Příslušnost státního soudu byla stanovena se zpětnou působností.

⁸³⁾ Kučera, B., cit. d., str. 23, chybně připisuje státnímu soudu příslušnost k projednávání všech deliktů uvedených v § 36 zákona na ochranu republiky.

věcí. Sborové soudy, případně státní soud, kde převažoval vliv byrokratických soudců z povolání, byly pro stíhání trestné činnosti ohrožující zájmy buržoazie daleko vhodnějšími orgány než poroty. O nespolehlivosti porot při ochraňování zájmů buržoazie se otevřeně vyjadřoval Miřička.⁸⁴⁾ Oficiální zdůvodnění této úpravy příslušnosti soudů pro projednávání tiskových deliktů hovořilo o nutnosti ochrany před státu nepřátelským tiskem, kterým bývá páchána „značná část trestných činů v tomto zákoně uvedených“.⁸⁵⁾ Příslušnost státního soudu byla ospravedlňována ochranou státu. Méně závažné delikty byly určeny soudcům z povolání podle důvodové zprávy v zájmu obviněných a rychlého řízení.⁸⁶⁾

Zákon na ochranu republiky podstatně rozšířil právní prostředky represe hnutí proletariátu, proti němuž byl převážně používán, při stíhání politické trestné činnosti. Velmi citelně byla celou řadou jeho ustanovení omezena svoboda projevu a svoboda tisku dosud široce uplatňovaná dělnictvem a komunistickou stranou na „tiskové frontě třídního boje“.⁸⁷⁾ Navenek zákon na ochranu republiky zachovával demokratické zásady buržoazní demokracie a zákonnosti. Jeho třídní podstata a účel — ochrana zájmů vládnoucí třídy proti revolučnímu hnutí — se skrývaly za obecné formulace o ochraně a bezpečnosti státu, státního zřízení a ústavních činitelů, veřejného pořádku apod. před útoky jakékoliv motivace. Konkrétní aplikace jednotlivých ustanovení, kterou prováděly soudy, však byla jasně třídní. Svědčí o tom vzorová rozhodnutí Nejvyššího soudu, z formálně právního hlediska bezvadně odůvodňující represi dělnického tisku. Řada příkladů, které jsme uvedli v předcházejícím výkladu, dokazuje, že podle širokých formulací ustanovení zákona na ochranu republiky se vždy dala právnicky kvalifikovat kritika vnitřní i zahraniční politiky buržoazní vlády i protesty proti těžkým sociálním podmínkám proletariátu jako obsahové tiskové delikty. Pro ně byly odsuzovány a trestány odpovědné osoby a zabavovány periodické tiskopisy. Záměr vlády využívat zákona na ochranu republiky k represi dělnického tisku a revolučního hnutí vůbec výstižně charakterizovala komunistická strana na jednání mimořádného demonstračního sjezdu dne 1. 4. 1923: „... tímto zákonem má být zaveden výjimečný stav proti dělnictvu vůbec a v první řadě proti komunistické straně jako předvoji dělnické třídy ... my přes tento zákon najdeme formy a způsob, abychom i nadále mohli vést boj proti buržoazii a jejím přísluhovačům.“⁸⁸⁾ Potlačování pokrokového tisku pomocí zákona na ochranu republiky postupně sílilo. Vyvrcholilo ve třicátých letech. Neustálé útoky zvláště na komunistický tisk byly, jak je charakterizoval K. Gottwald, „součástí příprav fašistické diktatury“.⁸⁹⁾

⁸⁴⁾ Miřička, A., Poznámky ..., str. 168.

⁸⁵⁾ Důvodová zpráva vládního návrhu zákona na ochranu republiky, Tisk č. 3996 poslanecké sněmovny NS 1923, str. 23.

⁸⁶⁾ Tamtéž.

⁸⁷⁾ Gottwald, K., Spisy, sv. 5, str. 197.

⁸⁸⁾ Ze zahajovací řeči s. Muny, Rudé právo, 4. 4. 1923.

⁸⁹⁾ Gottwald K., Spisy, sv. 5, str. 199.

Закон на охрану республики и свобода печати в Чехословакии

Ладислав Соукуп

Резюме

Изданием закона на охрану республики начался новый этап развития права печати в буржуазной Чехословакии, характерный повышенным притеснением противоправительственных позиций пролетариата в печати. Закон на охрану республики существенным образом ограничивал демократические права и свободы граждан, включая свободу печати. Одиннадцать постановлений закона можно было применить по отношению к преступным действиям, посягающих на содержание печатного произведения. Некоторые случаи могли квалифицироваться в качестве особо опасных преступных действий — преступлений. Для применения закона на охрану республики в области права печати важнейшее значение имел § 34, который приводил деликты, причиной совершения которых могло быть содержание журнала. В субъективном судопроизводстве привлекались к ответственности лица, ответственные за содержание журнала, как правило, редакторы. В рамках объективного судопроизводства подавлялись даже периодические печатные произведения.

Преступления, причиной совершения которых было содержание, рассматривались коллегияльными судами первой инстанции, некоторые преступления, напр. посягательство на республику были подсудны государственному суду. Выбранные проступки поручались районным судам. Таким способом ограничивалась компетенция суда присяжных, которому были подведомственны дела в области печати. Закон на охрану республики с формальной точки зрения соблюдал демократические принципы буржуазной законности. Конкретное применение постановлений последнего, проводимое судами, явно носило классовый характер и это вытекает из вышеприведенных решений Верховного суда.